

Osobní vzpomínky na prof. Franze Gerstenbranda

Byl rok 1990 a neurologická společnost Evropy konečně dozrála k založení jednotné instituce, Evropské Federace Neurologických Společností (EFNS). Existovala sice European Neurological Society (ENS) od 1988, ale to byla organizace individuálních neurologů. Národní neurologické společnosti se sjednotily teprve v poslední dekádě 20. století. Místem tohoto rozhodnutí byla mrazivá zimní Vídeň a kolegium národních delegátů vybralo prof. Franze Gerstenbranda za prvního prezidenta (obr. 1). Konstelace příznivá i pro českou neurologii, protože tento první prezident nám i v minulosti pomáhal k navázání kontaktů se západní neurologií.

První mítinky EFNS proběhly v Berlíně (1993) a Poznani (1994), od roku 1995 pak již jako kongresy – v Marseille (1995), Římě (1996) a Praze (1997). Iniciativy s prof. Gerstenbrandem a ředitelkou centrální EFNS kanceláře ve Vídni, dr. Tschabitscherovou, jsme rozvíjeli velkou měrou též na přemostění mezi pokročilejší západoevropskou neurologií a nově emancipovanou neurologií východoevropskou. Kromě stále narůstajících evropských kongresů vznikaly panely odborníků zastupující všechny členské státy, rodily se regionální výukové kurzy, existenci zahájila Spring School for Young Neurologists v České republice a začali jsme realizovat EFNS granty k výukovým pobytům mladých neurologů na nejpokročilejších odděleních.

Při všech prvních setkáních vzpomínal Franz rád na místa svého mládí v jihomoravském „Nikolsburgu“ – nyní Mikulov. Na bývalém panství Dietrichsteinů rozvíjel vize, jak by tam původní panský rod mohl nově založit kvalitní rehabilitační centrum pro neurologické pacienty. Idealistické představy, které se nestaly realitou.

Ve svém jednání byl Franz Gerstenbrand vždy velkorysý. Při jednom z našich Regional Teaching Courses v moldavském Kišíněv jsme byli pozváni na prohlídku kláštera v blízké hornaté krajině. Mladý ortodoxní mnich v černé sutaně dokončil svůj výklad, vyšli jsme na slunce a děkovali. Mému zraku neuniklo, že Franz vtiskl nenápadně našemu průvodci do dlaně modrou bankovku (100 západoněmeckých marek).

S ortodoxní církví jsme se setkali i v Alexandrii, kde prof. Stavros Baloyannis ze Soluně pořádal kongres Řecké neurologické společnosti. Významným finančním příspěvkem podpořila tento kongres Severoafrická pravoslavná církev a její patriarcha se zúčastnil večere v menším kroužku neurologů. Vypravoval nám, jak na něj naléhali domorodci v rovníkové Africe, aby svými modlitbami přinesl dešť do vyprahlého území s ohroženou úrodou. Když takto skutečně deště docílil, přšlo následně příliš dlouho a domorodci jej opět požádali, aby naopak svou modlitbou nyní deště zastavil. Rozvinula se skvělá filozofická debata, zda takové po-

činání je správné, zda logické, zda účinné. Prof. Jellinger mírnil patriarchu, že „my, neurologové na takové zázraky příliš věřit nemůžeme“, a prof. Gerstenbrand i další přenesli diskuzi někam mezi fantazií a realitou, kde se sešel nesmírně humorný obsah.

V prosinci roku 2004 rozepjala EFNS svá křídla až na Sibiř. Na tento výukový kurz jsme se sešli s prof. Gerstenbrandem již na přestupu v Moskvě, kde jsme měli asi šestihodinovou přestávku. Zde jsem se přesvědčil, že jeho spolupráce s ruskými neurology na Space and Underwater Neurology nebyla pouhou teorií; měla konkrétní náplň v pokusech společně s prof. Kozlovskou, kterou jsme během krátké pauzy navštívili. Prošli jsme výzkumné prostory tohoto institutu a mimo jiné ulehli na vodní hladinu pokrytou plachtou ve zšeřelé místnosti. Ta simulovala stav beztlíže. Zde bylo možné po několika hodinách údajně docílit určité změny vestibulárních reakcí. Náš další let pak končil vystoupením do třiatřicetistupňového mrazu v Novosibirsku, kde nás v šest hod ráno kolegové čekali s vytopenými auty a na pneumatikách s nastřelenými hroty odvezli zasněženými ulicemi rychlostí nahánějící strach. Hned při prvním setkání nám tamější rektor předložil pozvání na střelnici, kde si zkusíme střelbu z kalašnikova na 200m a shlédneme výcvik malé bojové jednotky. Dostali jsme teplé maskáče, speciální válenky a ušanky, které zvláště slušely našim sekretářkám z vídeňské Head Office.

Obr. 1. První čtyři prezidenti EFNS zachyceni pohromadě. Zprava třetí prezident prof. W. D. Heiss, čtvrtý prezident prof. J. de Reuck, první prezident prof. F. Gerstenbrand a druhý prezident prof. J. Olesen. Nejvíce vlevo je pokladník EFNS prof. E. Deisenhammer.

Obr. 2. Po slavnostním obědě při udělení titulu dr h. c. UK nad střechami Prahy: zleva prof. Jes Olesen (z Dánska), anonymus, prof. F. Gerstenbrand, hraběnka von Dietrichstein jun., prof. J. Tichý, hraběnka von Dietrichstein sen., manželé Marianne a dr. Denis Kaech (ze Švýcarska).

Po střelbě jsme se zmrzlí vtiskli do dřevěného domku, kde čekalo milé pohoštění s hojností vodky. Když zde v těch maskáčích a rozjařené náladě uváděl Franz Gerstenbrand svůj přípitek slovy „Vaše magnificence...“, potlačoval jsem stěží smích nad tou paradoxní situací.

Druhého dne se při slavnostním zahájení shromáždilo již přes 500 neurologů, mnozí až z dalekého Krasnojarsku, Tomsku, Barnaulu, Kemerova. Prof. Gerstenbrand při úvodním pozdravu mluvil o své cenné spolupráci s ruskými odborníky na Space and Underwater Neurology. Věta „Ve velmi přátelském týmu pod vedením prof. Kozlovské z Moskvy jsme dohlíželi na výcvik kosmonautů a studovali jsme jejich vestibulární a proprioceptivní reakce ve stavech beztlíže“ se dočkala od tlumočnicka následujícího překladu do ruštiny: „V přátelském týmu pod dozorem prof. Kozlovské jsem se připravoval na let do vesmíru jako kosmonaut a studovali jsme vestibulární a proprioceptivní reakce.“ Veselých situací jsme zažili hojnost. Fenomenální byly Franzovy postřehy k psychologii osob, různých představitelů neurologie, veřejného života a politiky. Některá

jeho vyprávění se mi zdála nadsazená, až přifantazírovaná, ale často jsem se přesvědčil, že jejich dobrodružný až bizarní obsah byl pravdivý. Zda bylo pravda, že také choval v Burmě slona, jsem se však nedověděl.

Známé bylo zalíbení našeho velkého neurologa v lovu. Již prof. Ivan Lesný vyprávěl, jak při pozvání do Vídně si vyjeli s Franzem na lov a host směl zastřelit jelena. Gerstenbrand sám střílel také v Africe. Paní dr. Tschabitscherová, která byla poté, co ovdověl, jeho nejbližší přítelkyní a současně ředitelkou EFNS úřadu ve Vídni, mi vyprávěla, jak Franze doprovázela na lov antilopy v Keni. Krásné parožní mladé antilopy se vynořilo z houští u jezera, v časné ranní rose se mladý kus rozhlédl krajinou a nadýchl naposled. Padla rána a dr. Tschabitscherová se rozhodla, že již Franze nikdy na lov nedoprovodí.

Ke sportu neměl prof. Gerstenbrand žádný obdiv. Když jsme byli s ním a doc. Alešem Bartošem na konferenci severně od Oněžského jezera, příběhl jsem jednou uřícený z joggingu v triku a trenýrkách. Franz se mě ptal: „Jak to vypadáš?“ Snažil jsem se jej přesvědčit o blahodárném vlivu běhu, ale

on to uzavřel pouze následujícím výrazem: „Schrecklich!“ (Hrozně!)

Jako lékař vstoupil také do rodiny Schwarzenbergových. Při setkáních mi někdy kladl otázku: „Was macht der Kari?“

V době, kdy byl děkanem 1. LF UK prof. Jiří Tichý, byl prof. Gerstenbrandovi v Praze udělen čestný doktorát na UK. Po velkolepém obřadu v Karolinu jsme se sešli ke slavnostnímu obědu v restauraci na Václavském náměstí. Na střeše jsme se před kulisou Hradčan fotografovali i s hosty, kteří přijeli na Franzovu promoci z velké dálky (obr. 2). Doktorát UK byl symbolem vděku za pomoc, kterou tento jihomoravský rodák projevoval českým a současně i všem východoevropským neurologům v dobách našich omezených začátků. Franz Gerstenbrand si udržel vynikající vitalitu a pronikavý postřeh do pokročilého věku. I když jsme se s ním v jeho 93 letech rozloučili, zůstává nám vzpomínka na obětavého a originálního doyena evropské neurologie.

prof. MUDr. Pavel Kalvach, CSc.

Neurologická klinika

3. LF UK a FN Královské Vinohrady, Praha